

Mariusz Chądryński

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Wybrane przesłanki funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw na obszarach wiejskich w Polsce

Wstęp

Małe i średnie przedsiębiorstwa są przedmiotem zainteresowania wielu instytucji w kraju w ujęciu centralnym i regionalnym. Wykonywanych jest wiele opracowań statystycznych dotyczących znaczenia sektora MŚP w gospodarce narodowej. Istnieją prawne regulacje dotyczące wspierania rozwoju przedsiębiorczości i sektora MŚP, m.in. ustawa z dnia 19 listopada 1999 roku Prawo działalności gospodarczej [DzU Nr 101, poz. 1178] zastąpiona ustawą z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej [DzU Nr 173, poz. 1807]. Powołana została również instytucja rządowa, którą jest Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości zajmująca się problematyką sektora MŚP od 1996 roku. Istnieje także duży materiał statystyczny zgromadzony zarówno przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości jak i przez Główny Urząd Statystyczny dotyczący stanu liczbowego małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce i w ujęciu regionalnym. Jednak materiały te nie obejmują w pełni obszarów wiejskich i rolnictwa.

Problematyka dotycząca sektora MŚP na obszarach wiejskich jest szczególnie ważna w świetle możliwości, jakie stwarza Unia Europejska dla rozwoju obszarów wiejskich. Z rozwojem tych terenów związany jest rozwój przedsiębiorczości i sektora MŚP. Rozwój małej i średniej przedsiębiorczości to warunek aktywizacji gospodarki szczególnie na terenach miejsko-wiejskich, podmiejskich, a zwłaszcza wiejskich. Jednak właśnie w gminach wiejskich przedsiębiorczość jest słabiej rozwinięta.

W obecnej rzeczywistości na obszarach wiejskich w Polsce występuje duże bezrobocie ukryte. W 2008 roku, według danych GUS, w rolnictwie pracowało ponad 15% zatrudnionych [Mały Rocznik Statystyczny Polski 2009], podczas gdy w krajach członkowskich Unii Europejskiej odsetek ludności pracującej w rolnictwie jest niewielki i na ogół nie przekracza 10% – średnio wynosi dla

całej Unii Europejskiej 4,5%. Należy również dodać, że rolnictwo wytwarzało niespełna 4% PKB [www.stat.gov.pl]. Z przeprowadzanych analiz wynika, że rolnictwo w Polsce nie zapewnia perspektyw rozwoju ludności w nim pracującej. Alternatywą niepowodującą migracji ludności z zamieszkiwanych obszarów jest rozwijanie na terenach wiejskich przedsiębiorczości. Największą rację bytu mają małe i średnie przedsiębiorstwa, które mogą tworzyć nowe miejsca pracy bez konieczności podejmowania migracji do miast. Istotną sprawą jest wykorzystanie siły roboczej zatrudnionej w rolnictwie w innych działach gospodarki narodowej – do tego celu można i należy wykorzystać rozwój sektora MŚP na terenach wiejskich. Podstawowe pytania, jakie nasuwają się w związku z rozwojem przedsiębiorczości na obszarach wiejskich to: jak pobudzać przedsiębiorczość na tych terenach, jak motywować ludzi do podejmowania inicjatywy gospodarczej, jakie są szanse i możliwości lokalne, które można wykorzystać, oraz jakie są bariery i jak je usunąć?

Problem rozwoju obszarów wiejskich dotyczy całej Polski. Problematyka ta jest szczególnie istotna w świetle tendencji obserwowanych w Unii Europejskiej, gdzie dąży się do wspierania rozwoju obszarów wiejskich, a nie tylko rolnictwa.

Opracowanie niniejsze ma charakter przeglądu. Została w nim podjęta próba zidentyfikowania wybranych uwarunkowań ekonomicznych i pozaekonomicznych rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce.

Przesłanki rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Za obszar wiejski w Polsce na podstawie podziału terytorialnego według rejestru TERYT przyjmuje się obszary poza zasięgiem miast, tj. część gminy miejsko-wiejskiej po wyłączeniu terenu zajmowanego przez miasto położone w tej gminie; przy czym obszary wiejskie w gminach miejsko-wiejskich wraz z gminami wiejskimi stanowią tereny wiejskie w Polsce. Definicja taka została przyjęta zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 roku w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia, stosowania i udostępniania krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz związanych z tym obowiązków organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego [DzU Nr 157 poz. 1031]. W tym rozumieniu obszary wiejskie nie mają związku z siecią osadniczą (typ zabudowy) i gęstością zaludnienia. Przyjęcie definicji europejskich lub światowych nie jest możliwe ze względu na zastosowaną w nich klasyfikację tych obszarów (tab. 1).

Tabela 1

Klasyfikacja obszarów wiejskich i miejskich stosowana w definicjach europejskich i światowych

Lp.	Rodzaj obszaru	Podstawa klasyfikacji
1	Miejski	Liczba ludności wiejskiej mniejsza niż 15%
2	Z przewagą cech wiejskich	Liczba ludności wiejskiej między 15–50%
3	Wiejski	Liczba ludności wiejskiej powyżej 50%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Woś A. (red.), 1998: Encyklopedia agrobiznesu. Fundacja Innowacja, Warszawa.

Przyjęcie takich definicji pozbawiłoby znaczną część rejonów w Polsce możliwości korzystania z pomocy interwencyjnej. Z tych samych powodów nie jest możliwa do przyjęcia definicja, według której (zgodnie z nomenklaturą OECD) obszar wiejski to obszar zamieszkiwany przez mniej niż 150 osób/km² lub (nomenklatura Komisji Europejskiej) 100 osób/km² [Woś 1998, www.stat.gov.pl].

Zagadnieniami związanymi ze wspieraniem rozwoju przedsiębiorczości i stwarzaniem korzystnych warunków do tworzenia i funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw z mocy ustawy Prawo działalności gospodarczej z dnia 19 listopada 1999 roku zastąpionej ustawą o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 roku powinno zajmować się państwo. Ustawa z dnia 12 maja 2000 roku o zasadach wspierania rozwoju regionalnego jest następnym aktem prawnym, w którym jest mowa o wspieraniu przedsiębiorczości. Kolejnym aktem prawnym, który obliguje samorząd województwa do stymulowania, wspierania i tworzenia korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości, jest ustawa o samorządzie wojewódzkim. W każdym z tych aktów można odnaleźć wspólne punkty, dotyczące między innymi kreowania rynku pracy, utrzymania i rozbudowy infrastruktury społecznej i technicznej oraz tworzenia korzystnych warunków rozwoju gospodarczego [Truskolaski 2001].

Małe i średnie przedsiębiorstwa przyczyniają się do tworzenia dobrobytu całej gospodarki i regionów, w których działają. Zazwyczaj przedsiębiorca decydując się na podjęcie działalności gospodarczej lokalizuje ją w pobliżu miejsca swojego zamieszkania. Jest to równoważne z wieloma pozytywnymi skutkami dla miejsca, gdzie zlokalizowane jest przedsiębiorstwo. Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw przyczynia się do zmiany struktury społeczno-gospodarczej oraz funkcjonalnej danego obszaru przez:

- inicjowanie i powstawanie nowych rodzajów działalności;
- tworzenie nowych miejsc pracy, a przez to ograniczanie bezrobocia;
- wzrost dochodów ludności miejscowej;
- rozszerzenie rynków zbytu;
- zapobieganie migracjom w przypadku obszarów wiejskich;

- pełniejsze wykorzystanie zasobów lokalnych;
- zmianę sposobów i warunków życia oraz modelu konsumpcji ludności miejscowej;
- wzrost atrakcyjności obszarów, na których rozwijana jest działalność gospodarcza;
- kreowanie postaw przedsiębiorczych i aktywizację rozwoju gospodarczego;
- stymulowanie wzrostu gospodarczego regionu i kraju [Wnorowski 2001].

Wspieranie i stymulowanie rozwoju sektora MŚP stwarza wiele korzyści zarówno dla społeczności lokalnych, jak i dla całego kraju. Powstawanie małych i średnich przedsiębiorstw jest wynikiem przedsiębiorczości danej społeczności, natomiast funkcjonowanie i rozwój sektora MŚP może również stymulować przedsiębiorczość. Często ma tutaj zastosowanie zasada naśladowania udanych przedsięwzięć lub tylko postaw przedsiębiorczych.

Przedsiębiorczość jako cecha osobowości jednostki lub cecha charakteryzująca daną społeczność jest niezwykle ważnym elementem mogącym pozytywnie oddziaływać na rozwój danego terenu czy regionu. Istotne jest stymulowanie i później rozwijanie przedsiębiorczości. Coraz większą rolę na tym polu odgrywają samorządy lokalne, których zadaniem jest jej wspieranie. Jednak uregulowania prawne nie są w stanie do końca rozwiązać sprawy wspierania przedsiębiorczości. Powinny iść za tym konkretne rozwiązania praktyczne. Wielu teoretyków uważa, że przedsiębiorczość można stymulować i nauczyć jej dane społeczeństwo. Należy zgodzić się z tą opinią i podejmować działania edukacyjne związane z propagowaniem zachowań przedsiębiorczych. Jednak łatwiej i szybciej osiąga się efekty wśród ludności, gdzie istnieją tradycje przedsiębiorczości. Dodatkowo można stwierdzić, że przedsiębiorczość stymuluje powstawanie małych i średnich przedsiębiorstw, a ich istnienie i rozwój sprzyja przedsiębiorczości społeczeństwa.

Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich może mieć szczególne znaczenie. Istotną szansą na zmniejszenie bezrobocia na obszarach wiejskich i przesunięcie siły roboczej z rolnictwa do innych działów gospodarki jest inicjowanie tworzenia małych i średnich przedsiębiorstw właśnie na obszarach wiejskich. Głównymi obszarami działalności mogą być tutaj handel i usługi, przetwórstwo oraz budownictwo. Nie wystarczy jednak tylko zachęcać do przedsiębiorczości. Niezwykle istotnym elementem jest stwarzanie korzystnych warunków do jej rozwoju przez poprawę infrastruktury, rozwinięty system informacji, szkolenia, ulgi inwestycyjne, gwarancje poręczeń kredytowych. Tymi problemami z mocy ustawy powinno zajmować się państwo przez stwarzanie korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości. Jednak w opinii przedsiębiorców sprawność państwa we wspieraniu przedsiębiorczości jest niewystarczająca, co szczególnie widoczne jest na terenach wiejskich.

Z doświadczeń krajów bardziej rozwiniętych wynika, że wraz ze wzrostem dochodu narodowego, co można utożsamić z rozwojem gospodarczym kraju, rolnictwo dostarcza coraz mniejszą jego część. Wynika z tego, że maleje udział rolnictwa jako gałęzi gospodarki narodowej w wytwarzaniu dochodu narodowego. Nie oznacza to oczywiście rezygnacji z tego działu gospodarki. Wiąże się to z mniejszym zatrudnieniem w rolnictwie. Z publikowanych danych (GUS) wynika, że w Polsce duża liczba osób pracuje w rolnictwie. Alternatywą jest zachęcanie tej ludności do podejmowania działalności gospodarczej, która nie będzie działalnością rolniczą. Szczególnie należy położyć nacisk na ekonomiczny aspekt tworzenia nowych przedsiębiorstw. Może to bowiem poprawić sytuację ekonomiczno-finansową ludności wiejskiej.

Ogromną barierę stanowi brak kapitału na rozpoczęcie działalności oraz na przeprowadzanie różnych modernizacji czy doinwestowanie działających przedsiębiorstw. Nie sposób przecenić w tym miejscu znaczenie programów pomocowych wspierających rozwój obszarów wiejskich. Programy te głównie kładą nacisk na tworzenie nowych miejsc pracy poprzez udzielanie wsparcia finansowego [Dzierżanowski, Stachowiak 2001; Żołnierski, Zadury-Lichota 2008]. Możliwości utworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich są duże. Konieczna jest jednak szersza i docierająca właśnie typowo do ludności wiejskiej informacja o możliwościach, szansach i korzyściach z podejmowania działalności gospodarczej w szeroko pojętej sferze agrobiznesu¹ i innych działach gospodarki.

Dużą barierę stanowi niechęć ludności wiejskiej do podejmowania działalności gospodarczej oraz niekorzystna struktura wykształcenia i wieku na wsi. Wiele osób obawia się podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej, gdyż jest ona obciążona ryzykiem i niepewnością. Jak podkreślają socjologowie, szczególnie w społecznościach wiejskich uwidacznia się niechęć do nowości niosących ze sobą destabilizację danego stanu. W tym przypadku szczególną rolę mogą odegrać we wspieraniu przedsiębiorczości ośrodki doradztwa rolniczego.

Należy dążyć do zwiększenia udziału przedsiębiorstw na terenach wiejskich, szczególnie sektora MŚP, który potencjalnie jest elastyczniejszy na zmiany rynkowe, a ponadto tworzy nowe miejsca pracy. W sektorze tym może znaleźć zatrudnienie wiele osób dotychczas bezpośrednio pracujących w rolnictwie. Możliwości rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich są ogromne. Zaliczyć tutaj można sferę zaniedbanych usług rolniczych, czyli

¹W najogólniejszym znaczeniu agrobiznes jest definiowany przez wielu autorów zajmujących się jego problematyką jako ogół przedsiębiorstw zaopatrujących rolnictwo w środki produkcji, przedsiębiorstw rolnych i przetwórczych [Heijman, Krzyżanowska, Gędek, Kowalski, 1997; Woś 1996; Woś 1998].

pierwszy element pionu agrobiznesu, do wykorzystania jest potencjał warunków przyrodniczo-krajobrazowych i wiele innych elementów. Niezmiernie ważne są działania organów państwowych na szczeblu centralnym, regionalnym i terenowym mające na celu wspieranie przedsiębiorczości, a wśród nich szczególnie uwagę należy zwrócić na szerokie rozwijanie systemów informacyjnych i szkoleniowych związanych z funkcjonowaniem sektora MŚP.

Istotne jest to, aby małe i średnie przedsiębiorstwa były tworzone przez ludność zamieszkującą obszary wiejskie i w pobliżu miejsca zamieszkania przedsiębiorcy, co stanowi czynnik wspierający rozwój danego lokalnego społeczeństwa.

Możliwe kierunki rozwoju przedsiębiorstw sektora MŚP działających na obszarach wiejskich

Przedsiębiorczość jest siłą, która może w dużym stopniu przyczynić się do rozwoju obszarów wiejskich. Problemem jest rozpoczęcie działalności gospodarczej, jak również utrzymanie i rozwijanie jej. Duże możliwości do działania daje cały sektor usług rolniczych, ze względu na niezaspokojony popyt, jaki jest zgłaszany przez gospodarstwa rolne. Niezaspokojony popyt można rozumieć dwójako, mianowicie jako popyt zgłoszony, a więc efektywny, który z różnych powodów nie może być zaspokojony, i jako popyt potencjalny, który można uświadomić przez odpowiednio prowadzoną działalność marketingową. Ta kategoria popytu stanowi niszę rynkową, która może zostać wykorzystana przez nowe podmioty zajmujące się świadczeniem tego rodzaju usług [Jabłonka 2001].

Dużą szansą rozwoju przedsiębiorczości jest rozwijanie usług mechanizacyjnych jako dodatkowej działalności przy prowadzeniu gospodarstwa rolniczego. Jest to zasadne z ekonomicznego i technicznego punktu widzenia. Maszyny w gospodarstwach często nie są w pełni wykorzystywane. Wiąże się z tym wysokie koszty konserwacji, eksploatacji, przestoju i amortyzacji. Korzyścią z dodatkowego świadczenia usług mechanizacyjnych jest lepsze i efektywniejsze wykorzystanie posiadanego przez gospodarstwo sprzętu, zgodnie z jedną z zasad Emersona, która mówi, że wytwórczość doskonała polega m.in. na tym, że minimum odpowiednich narzędzi jest wykorzystywanych intensywnie i w ciągłym użyciu [Klepacki 1997]. Dużą korzyścią dla gospodarstw świadczących tego rodzaju usługi jest dodatkowy dochód. Umożliwia to również szybszą amortyzację maszyn i urządzeń, wymianę ich oraz zastosowanie nowszych technologii.

Do przejawów przedsiębiorczości rolników można zaliczyć zespołowe użytkowanie maszyn rolniczych. Z tej działalności płynie wiele korzyści ekonomicznych dla zrzeszonych w zespołach rolników. Są to:

- pełniejsze wykorzystanie zdolności przerobowej maszyn rolniczych i ich wydajności;
- zmniejszenie kosztów eksploatacji;
- możliwość najmu tańszych usług z uwagi na naliczanie niskich marż;
- uwolnienie kapitału zamrożonego w nadmiernej liczbie posiadanych maszyn;
- ograniczenie wydatków na zakup nowych maszyn;
- możliwość dodatkowego zarobkowania [Jabłonka 2001].

Oprócz usług mechanizacyjnych gospodarstwa rolnicze mogą prowadzić wiele innych rodzajów działalności usługowej, niekoniecznie związanej z rolnictwem. Mogą to być naprawy różnych urządzeń i pojazdów, usługi transportowe oraz inne usługi dla szeroko pojętej społeczności lokalnej, w zależności od pojawiającego się zapotrzebowania na dany rodzaj usługi.

Ogromną szansą jest również agroturystyka oraz budowa i rozwój bazy wypoczynkowej na wsi. Odpowiednie działania marketingowe mogą przyciągnąć na wieś ludzi, którzy wypoczywają w polskich kurortach lub za granicą. Warunkiem powodzenia tej działalności jest wysoka jakość usług oferowanych za przystępną cenę. Ta forma wypoczynku staje się coraz bardziej popularna wśród ludności nie tylko polskiej, ale również wśród mieszkańców krajów Unii Europejskiej. Należy zauważyć, że są w Polsce rejony specjalnie predysponowane do tej formy działalności. Jednak agroturystyka może być rozwijana w większości polskich wsi ze względu na niepowtarzalność i specyfikę każdej małej miejscowości. Konieczne jest tylko właściwe wyeksponowanie walorów i niezwykłości danego rejonu.

Rozwój gospodarki turystycznej (agroturystycznej) może zapobiegać wzrostowi bezrobocia przez tworzenie nowych miejsc pracy. Należy zwrócić uwagę na tzw. efekt mnożnikowy tej formy przedsiębiorczości, oznaczający zwielokrotnienie korzyści dla środowiska lokalnego przez rozwój usług komplementarnych [Sawicka 2000].

Do korzyści płynących z agroturystyki można zaliczyć między innymi:

- dodatkowe źródło dochodu dla gospodarstw rolniczych prowadzących agroturystykę;
- utrzymanie i tworzenie miejsc pracy w usługach towarzyszących (np. transport, lecznictwo, handel, warsztaty naprawcze, usługi inne);
- poprawa szeroko pojętej infrastruktury;
- rozwój inicjatyw lokalnych.

Większość ludności wiejskiej i nie tylko upatruje korzyści w handlu jako najlepszym i najszybszym źródle dochodów. Dlatego też istnieje duża liczba małych sklepów w każdej wsi. Zazwyczaj są to sklepy wielobranżowe. Dają one najczęściej zatrudnienie jednej osobie ewentualnie najbliższej rodzinie właściciela. Należy zauważyć, że branża handlowa jest już w pełni nasycona i często nowe punkty handlowe po kilku miesiącach kończą swoją działalność w wyniku braku popytu.

Korzystnym działaniem dla zmniejszania bezrobocia na obszarach wiejskich jest rozwój działalności produkcyjnej. W tego typu działalności tkwi wiele możliwości do wykorzystania dla małej i średniej przedsiębiorczości. Tworzenie małych zakładów przetwarzających produkty rolne daje wiele korzyści dla obszarów wiejskich. Ich rozwój może przyczynić się do zwiększenia zatrudniania ludności wiejskiej, lepszego zagospodarowania płodów rolnych z danego regionu oraz do zmniejszenia strefy ubóstwa na wsi. Dobrym rozwiązaniem jest przykład Austrii jako kraju, który promuje bezpośrednio rozwój pozarolniczej gospodarki na wsi przez wspieranie lokalizacji przedsiębiorstw zorientowanych na produkcję, której rynek zbytu leży poza wsią [Michna 2002]. Daje to możliwości przesunięcia nadmiaru siły roboczej z działalności typowo rolniczej do pozarolniczej. Dodatkowo takie zakłady funkcjonując w danym rejonie są potencjalnymi płatnikami do kas samorządów terytorialnych, które powinny stwarzać korzystne warunki do lokowania tych zakładów na swoim terenie.

Ogromny potencjał tkwi w całym agrobiznesie, zarówno w pierwszym jego elemencie, czyli zaopatrzeniu gospodarstw rolniczych w środki do produkcji, jak również w trzecim – przetwórstwie wytworzonych przez rolnictwo produktów. W obszarach tych istnieje wiele możliwości rozpoczęcia prowadzenia własnego przedsiębiorstwa na terenach wiejskich. Powodzenie rozpoczynanej działalności gospodarczej uzależnione jest od wielu czynników, między innymi od pomysłu osoby lub osób, które zamierzają podjąć inicjatywę gospodarczą. Ważną rzeczą jest sprawdzenie realności planowanych zamierzeń przez dokonanie analizy rynku pod wieloma aspektami. Trzeba między innymi określić:

- wielkość popytu na dane produkty lub usługi;
- obecność i intensywność konkurencji w danej branży;
- własne możliwości finansowe;
- możliwości uzyskania wsparcia kapitałowego z zewnątrz;
- zasięg swego działania.

Szczególnie istotne jest określenie popytu na planowane produkty lub usługi. Popyt jest uwarunkowany możliwościami dochodowymi nabywców, a te na wsi są dość ograniczone. Wiele przedsiębiorstw przecenia lub bagatelizuje znaczenie określenia popytu jeszcze przed rozpoczęciem działalności i efekty tego często są niekorzystne dla tych firm. Popyt, ten efektywny, jak i potencjalny,

można zaliczyć zarówno do możliwości, jak i barier w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Pomocą w rozwijaniu przedsiębiorczości na obszarach wiejskich może być tworzenie regionalnych funduszy inwestycyjnych przez władze samorządowe lub związki branżowe, jak również tworzenie regionalnych funduszy gwarancji kredytowych. Istotnym działaniem mogącym wspomagać rozwijanie inicjatywy gospodarczej może być również wdrażanie nowoczesnych technik produkcji czy też zarządzania. Podobnie promocja inkubatorów przedsiębiorczości jako narzędzia przeciwdziałania bezrobociu może przyczynić się do rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich.

Czynnikami, które wpływają korzystnie na rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na terenach wiejskich są przede wszystkim: położenie względem dużych aglomeracji miejskich, niższe podatki na terenach wiejskich, wykorzystanie istniejących nisz rynkowych oraz możliwość wykorzystania relatywnie taniej siły roboczej. Również znajomość rejonu działania może korzystnie wpływać na decyzje o podejmowaniu działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Podsumowanie

Rozwijanie i wspieranie przedsiębiorczości jest bardzo ważną funkcją w gospodarce. W sposób szczególny należy rozwijać i wspierać szeroko pojętą przedsiębiorczość właśnie na obszarach wiejskich, gdzie świadomość dotycząca tego problemu jest niewielka. Należy zwłaszcza położyć nacisk na edukację, informowanie i doradztwo. Jednak zarówno na etapie rozpoczynania, jak i funkcjonowania działalności gospodarczej przedsiębiorcy napotykają wiele szans i możliwości, jak również barier i zagrożeń. Jak twierdzą praktycy zajmujący się problemami związanymi z przedsiębiorczością, zagrożenia są po to, aby je omijać, a szanse po to, aby je we właściwy sposób wykorzystać. Podsumowując można stwierdzić, że wciąż niedostateczna jest promocja rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, szczególnie na obszarach wiejskich. Istnieje popyt na wiele towarów i usług, które mogą wytwarzać przedsiębiorstwa sektora MŚP. Rozwój tych przedsiębiorstw może zapewnić wiele miejsc pracy całej ludności, również tej z obszarów wiejskich. Jednak należy zgodzić się z wciąż aktualnym stwierdzeniem Michny, że utopią jest założenie, że problem Polski, a w tym także wsi, można rozwiązać jedynie przy pomocy małych i średnich przedsiębiorstw. Potrzebny jest także rozwój wielkich przedsięwzięć oraz rozwój wielkiego przemysłu [Michna 2001]. Sektor MŚP może rozwijać się równolegle z dużymi przedsiębiorstwami i dużymi inwestycjami jako element towarzyszący i uzupeł-

niający luki oraz nisze rynkowe, które dla dużych firm z różnych względów są nieatrakcyjne ekonomicznie. Konieczny jest również rozwój infrastruktury jako czynnika, który będzie wspierał i stymulował rozwój przedsiębiorczości.

Literatura

- DZIERŻANOWSKI W., STACHOWIAK M. (red.), 2001: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 1999–2000. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- HEIJMAN W., KRZYŻANOWSKA Z., GĘDEK S., KOWALSKI Z., 1997: Ekonomika rolnictwa. Zarys teorii. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa.
- JABŁONKA R., 2001: Możliwości rozwoju przedsiębiorczości w obsłudze produkcyjnej rolnictwa. [w:] Wnorowski H., Letkiewicz A. (red.): Praktyczne problemy przedsiębiorczości. Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- KLEPACKI B., 1997: Wybrane zagadnienia z zakresu organizacji gospodarstw, produkcji i pracy w rolnictwie. Wyd. SGGW, Warszawa.
- MICHNA W., 2001: Polityka rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich oraz jej regionalizacja. Studia i Monografie, zeszyt 104. IERiGŻ, Warszawa.
- MICHNA W., 2002: Źródła utrzymania ludności wiejskiej i wykorzystanie zasobów siły roboczej w różnych regionach. Studia i Monografie, zeszyt 108. IERiGŻ, Warszawa.
- SAWICKA J., 2000: Założenie i prowadzenie małego przedsiębiorstwa. Wyd. SGGW, Warszawa.
- TRUSKOLASKI T., 2001: Stymulowanie przedsiębiorczości jako element polityki rozwoju regionu. [w:] Plawgo B. (red.): Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu. Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- WNOROWSKI H., 2001: Małe i średnie przedsiębiorstwa – ich rola w gospodarce oraz czynniki rozwoju. [w:] Wnorowski H., Letkiewicz A. (red.): Praktyczne problemy przedsiębiorczości, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- WOŚ A., 1996: Agrobiznes – makroekonomia. Wyd. Key Text, Warszawa.
- WOŚ A. (red.), 1998: Encyklopedia agrobiznesu. Fundacja Innowacja, Warszawa.
- ŻOŁNIERSKI A., ZADURY-LICHOTA P. (red.): Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006–2007. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2008.
- Mały Rocznik Statystyczny Polski 2009. Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2009.
- DzU Nr 101, poz. 1178 z 1999 r., ustawa z dnia 19 listopada 1999 roku Prawo działalności gospodarczej.
- DzU Nr 173, poz. 1807 z 2004 r., ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej.
- DzU Nr 157, poz. 1031 z 1998 r., Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1998 roku w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia, stosowania i udostępniania krajowego rejestru urzędowego podziału terytorialnego kraju oraz związanych z tym obowiązków organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego.
- www.stat.gov.pl – strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego.

The selected circumstances of functioning and the development of small and medium size enterprises in rural areas in Poland

Abstract

The paper character is reviewed and it's concerning problems according to premises and possibilities of development small and medium size enterprises. These enterprises are worked in rural areas. In this paper was taught following issues (points):

- 1) selected premises developing of entrepreneurship in rural areas;
- 2) possibilities of trend working and developing small and medium size enterprises in agribusiness.

